

С В Е Т Л О С Т

ЛИСТ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ФРОНТА ЗАВОДА ЗА ИЗРАДУ НОВЧАНИЦА

Година I

Београд, 30 новембра 1944 год.

Број 1

НА ПРАГУ НОВИХ ДАНА

Слобода је под победничким заставама славне братске Црвене Армије и наше јуначке Народно-ослободилачке војске ступила на више од три и по године крвавлене и уништаване земље југословенских народа. Више од три и по године немачког присуства у земљи значиле су не окупацију непријатеља, већ програмско уништење народних маса. По замисли Хитлеровој цела Југославија је требала да буде претворена у велику гробницу.

Али, из тих три и по године страдања каква не памте наши народи у својој тешкој и крвавој прошлости, родила се Народно-ослободилачка војска, војска правде, војска чијој се борби диви читав свет, војска на чија ће велика дела историја бацити још много нових и светлих боја.

И та војска, побеђујући са браћом Русима фашистичког непријатеља, побеђује и победиће, у то нема сумње и цео наш нездрав, реакционарни, протекционашки и корумпирани друштвени поредак у коме су апели поштених људи за правично решење социјалних питања били гласови вапијућих у пустињи. Људи, који су се борили у старом друштву, да сваком радном појединцу створе могућности за живот достојан једног радног човека, стрељани су и пропадали су по тамницама и логорима.

Но, настаје ново време, наилазе нови дани. Као што ће многи појединци после три и по године окупације и ратних недаћа кућити своју нову кућу, тако ћемо и ми овде, и остали наши другови на својим местима, радни и истрајни, сврстани у борбене редове уложити све своје снаге, своју вољу и своје жеље да радом допринесемо стварању једне нове и срећније Југославије и једног бољег и правичнијег друштва.

Радићемо! Радићемо у своје име, радићемо у име оних који се данас са пушком у руци боре за

НА ГРОБУ ЦРВЕНОАРМЕЈЦА

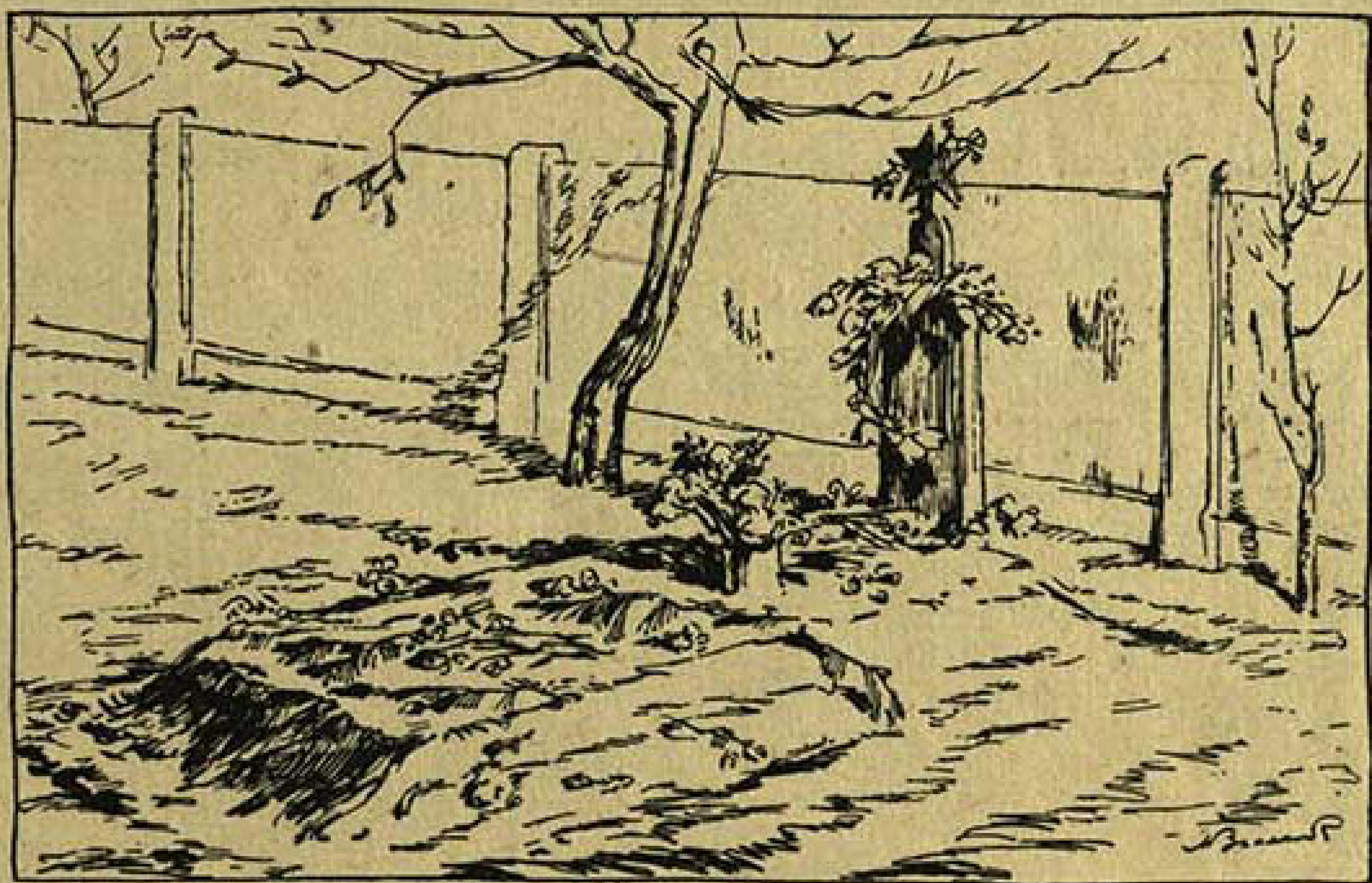
*Вечна слава вама умрли хероји,
Што дадосише живој за слободу нашу,
Пионери лејше будућности свећа
Што волесише жарко отаџбину вашу.*

*Ваша рака блиста к'о ореол нама,
У срцима нашим ви сје још сје живи,
Светлост са Истока обасја нас штедро
И тој се буктињи сваки јунак диви.*

*„Претворише у прах Хитлерове хорде!“
Чујем како грме речи са дна гроба.
Тај аманет свети извешћемо, друже,
Дочиће кроз борбу идеално доба.*

*Ураганском силом победиће правда;
Крвави фашизам пошонуће навек,
Загрлиће нежно браћ својега браћа
И настиће златни човечанства век.*

Петар Иванић

Гроб црвеноармејца у кругу Завода

потпуно ослобођење наше Отаџбине, радићемо у име оних који у овој великој исполинској борби падоше за нас, за народ, за правду и слободу, за бољи живот сутра. Бићемо радни, вредни прегаоци у раном јутру новог дана чије се

сунце рађа на нашем слободном небу.

Дубоко уверење да је са нама цео поштени радни народ, даје нам велики полет и сигурност да ће наша стремљења бити остварена.

Љ. Дукић

УПРАВНА КОМИСИЈА ЗАВОДА ЗА ИЗРАДУ НОВЧАНИЦА

„Национални комитет ослобођења Југославије — Повереништво финансија — под бр. 9 од 13 овог месеца донео је одлуку следеће садржине:

„I. За привремену управу државним и привилегованим новчаним заводима обрадују се управне комисије, које ће водити све текуће послове у тим заводима, под надзором Повереништва финансија.

II. За претседнике и чланове управних комисија одређују се другови:

У ЗАВОДУ ЗА ИЗРАДУ НОВЧАНИЦА

- 1) за претседника **Радомир Маринковић**, чиновник Народне банке,
- 2) за члана **Михаило Лаковић**, члан контроле Завода за израду новчаница,
- 3) за члана **Петар Иванић**, чиновник Завода за израду новчаница,
- 4) за члана **Чедомир Медурин**, машиниста Завода за израду новчаница.

III. Именовани ће одмах примити дужност и о томе ми поднети писмен реферат.

IV. Претседник комисије је извршни орган Завода и као такав има се старати о раду и дисциплини.

V. Досадашњи управни и надзорни одбори поменутих завода разрешују се дужности. Све особље остаје и даље на расположењу, с тим да обавља своје дужности по директивама и упутствима управних комисија, односно претседника тих комисија“.

О предњем се извештавате ради знања и извршења.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Повереништво финансија
Банковно-валутно одељење
Плуковник,
Ст. Даниловић“

Горња одлука Банковно-валутног одељења Повереништва финансија од 15 новембра 1944 г. саопштена је целокупном особљу Завода за израду новчаница у бројачници. Том приликом друг претседник Маринковић је одржао краћи говор у коме је позвао све другове и другарице, да уложе све своје снаге у стварању нове срећне демократске федеративне Југославије. Категорички је императив садашњице, да фронт буде снабдевен свим потребним материјалом. Зато је потребно пре свега регулисати новчани оптицај, а практично решење тога проблема зависи од службеника и службеница Завода за израду новчаница. У даљем току свог говора претседник друг Маринковић се дотакао великих тешкоћа, на које је наишао у почетку свога рада. Требало је застаклити Завод, решити питање грева, решити проблем превоза другова и другарица који далеко станују и елементарно питање исхране. Све су те ствари на најбољем путу, да се правилно реше. Нико не сме да остане пасиван и по страни, већ треба својски да помогне нову Управну комисију, која ће са своје стране радити и дању и ноћу, да се живот што пре нормализује и пође најлепшим током. За сада не сме се забравити да рат са фашистима још траје, да су сви службеници и службенице мобилисани и да се према томе сматрају као војници. С тога ће морати да се ради и недељом као и сваки другом радним даном и сваки мора да има у виду, да своје личне интересе потчини општим.

РАД ОДБОРА НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ФРОНТА ЗАВОДА ЗА ИЗРАДУ НОВЧАНИЦА

Гоњен зверском мржњом према Београду и видећи да се свршава његова разбојничка владавина и пљачкашка привреда услед брзог и победоносног напредовања херојске Црвене армије и наше јуначке Народно-ослободилачке војске, окупатор је тежио да нам зада последњи подмукли ударац уништењем свих важних привредних објеката. Завод за израду новчаница, као важно привредно предузеће, према његовој сатанској замисли требао је да буде претворен у прах и пепео. У непосредној близини Завода окупатор је дигао у ваздух много вагона најјачег експлозива рачунајући да тиме укочи нашу привреду за дуже време, а уједно да побије многе људе, жене и децу. Његова паклена намера није се остварила. Солидне заводске зграде издржале су скоро све експлозије, али су оштећени кровови и попуцали прозори. Тако је наша установа са великом штетом дочекала ослобођење.

Радници и намештеници су одмах по ослобођењу са пуно воље и полета приступили чишћењу и довођењу у ред радних просторија као и машинских постројења. Да би организација рада као и радно расположење били што бољи, радници и намештеници Завода за израду новчаница на скупштинама целокупног особља у броја-

чници 2 и 4 новембра о. г. изабрали су из своје средине Одбор народно-ослободилачког фронта као руководни орган за организацију рада, који се не меша у право власништва предузећа нити пак у непосредну управу. У Одбор су ушли следећи другови и другарице: Михаило Лаковић, Чедомир Медурин, Стеван Вукотић, Илија Вучелић, Видосава Стефановић, Сретко Босиљчић, Милан Илић, Миодраг Петровић, Милан Батић, Даница Чупић, Невена Цигурска, Петар Иванић, Добривоје Павловић, Танасије Крњајић, Стеван Ђурић и Божица Веселиновић.

На својој првој седници од 4 новембра Одбор се конституисао. За претседника је изабран Михаило Лаковић, за потпретседника Чедомир Медурин, а за секретара Петар Иванић.

Прва мисао одбора била је управљена породицама наших другова хероја, који су за време рних дана окупације положили своје животе за наше идеале, за бољи и срећнији живот наших народа. Међу друговима и другарицама је сакупљена сума од 24.510 динара и решено је да се мајци друга Ђесарова да 10.000 динара, а остатак жени друга Лазара Ђурице с обзиром да има двоје деце. У знак пијетета и дубоког поштовања према породи-

цама палих мученика, новац су однела породицама три друга: Михаило Лаковић, Чедомир Медурин и Милан Илић.

Одбор је такође предао 20.000 динара другарици Зори Вукичевић, којој је умрла мајка. И убудуће Одбор ће сматрати као најсветију дужност помагање оних породица, које је осакатила чизмоглаво-буздванска фашистичка управа.

Прва седница је држана уочи великог народног празника прославе епохалног догађаја у светској историји Велике октобарске социјалистичке револуције. С обзиром на чињеницу да је то била прва прослава Великог октобра у слободном Београду, престоници нове демократске федеративне Југославије, Одбор је позвао сву другове и другарице из Завода за израду новчаница, да својим учешћем на митингу 7 новембра, учине га што лепшим и величанственијим. И заиста у уторак 7 новембра у 9 часова скупило се целокупно особље Завода у Карађорђевог парку код споменика трећепозивцу, а одатле је са транспарентима и заставама пошло у најлепшем реду на Славију. На тај начин су узвишене и човекољубиве идеје Великог октобра продрле дубоко у свест свих добронамерних људи.

На другој седници одржаној 5 новембра расправљано је о техничким условима рада Одбора (просторијама за рад, формуларима за кореспонденцију, печату, књигама итд.), чије је испуњење неопходно потребно за правилно функционисање.

На трећој седници Одбора одржаној у среду 8 новембра формиране су секције са специјалним функцијама. Као нарочито деликатна и важна образована је секција за надзор рада, чија ће компетенција бити предмет свестраног расправљања на нарочитој конференцији. Поставиће се повереници по свима одељењима, који ће руководити састанцима између руковођаца и шефова одељења са њиховим сарадницима, као и састанцима самих руковођаца, ради напретка рада.

Вођење културно-просветне секције је поверено другу Петру Иванићу. Ова секција је сматрала за један од најважнијих културних задатака садашњице организовање курса братског словенског руског језика. За наставника курса је одређен друг Александар Писанко. Часови руског језика се одржавају два пута недељно у просторијама Завода и то понедеоником и четвртком од 16—17 часова. Као први задатак течаја сматра се оспособљавање за самостално читање цинковске културне тековине — руске литературе, Доцније, када буду постављени сигурни језички темељи, пречиће се на разговоре и дискусију на руском језику. На тај начин ће сваки ревносни посетилац овог течаја савладати темељно руски језик.

Ради јавног расправљања свих теоријских и практичних питања која се тичу Завода за израду новчаница као и претресања питања општег значаја, културно-просветна секција је решила да покрене лист „Светлост“. Назив „Светлост“ двојако је симболичан. То је најпре светлост са Истока, коју нам је донела братска Црвена армија под генијалним вођством маршала Совјетског савеза Јосипа Висарионовича Стаљина уз садејство наше Народно-ослободилачке војске под вођством Народног хероја маршала Јосипа Броза-Тита. Затим то је светлост штампе у смислу мудрих речи учитеља генерација Карла Маркса, чију смо мисао као мото ставили на чело нашег листа. Та светлост треба да обасја заблуделе и индиферентне и од свих да створи слободољубиве свесне људе.

Стручњаци у Заводу за израду новчаница дугогодишњим радом постигли су лепе резултате на пољу графике, хемије, прецизне механике, галванопластике и у

Један дан у логору на Бањици

— Разговор са другарицом Божицом Веселиновић —

Наша другарица Божица Веселиновић ухапшена је 26 фебруара 1944 г. од стране специјалне полиције због скривања комуниста и лифровања материјала за партизане. После два месеца мучења и батинања одведена је у логор на Бањици. Уреднику „Светлости“ је простим и језгровитим речима описала један дан у логору на Бањици.

11 септембар 1944... Тога дана убијено је 28 другарица...

Устајање је било у 5 часова, затим одлазак у купатило са 20 минута на расположењу. У 10 часова парче хлеба од 200 грама. За ручак пасуљ са црвима и неољуштеним кромпиром. То је храна за цео дан. Расположење је ипак добро. Чак се и пева. „Ми логораши челична срца радо идемо у бој, за идеале, ради слободе, дајемо млади живот свој“. Ако нека другарица прими пакет, сестрински га подели са свима другарицама. Тако се заједнички дели и добро и зло са 95 сапатница у соби бр. 35.

У 9 сати увече је мртва тишина у целом логору. Али баш је тај тренутак изабрао садистички окупатор за извођење жртава на стрељање. У тренутку када сваки хоће да отпочине, почиње час најстрашнијег мучења. Савршену тишину прекида звук сирене „Марице“. Тешка гвоздена капија на улазу у логор зашкрипи. То их отвара жандарм гестаповец. Мала „Марица“ долази до саме зграде затвора. Поред ње су Вујковић и Кригер, главни целати. Агенти улазе у затвор и одлазе до собе бр. 38 у којој се налазе на смрт осуђени. Жандарм отвара врата и пушта зликовце у собу. Чарапић с Кригером прозива на смрт осуђене. Тог дана, 11 септембра 1944 г. ниткови су одлучили да стрељају 28 другарица. Жртве излазе смело и поносито вичући: „Доле крвави окупатори!“, „Доле зликовци!“, „Живела Совјетска Русија!“, „Живео друг Тито!“

У ходнику затвора настаје лом. Другарице се уносе крвницима у лице. Другарица Радмила Шнајдер обара командира страже, хвата га за врат и почиње да дави. Остале другарице скачу на цукелу Кригера (заменика команданта логора). Овај муњевитом брзином вади револвер и убија на лицу места пет девојака. Осталих двадесет и три девојака сабило се у угао ходника скамењене од ужаса. Притиче у помоћ чопор агената и почињу да бију пендрецима и моткама чак и мртве. Крв се у буквалном смислу лије поточком. „Марица“ се била покварила и

другим областима науке и уметности. „Светлост“ ће доносити њихове стручне радове, а нарочито оне који погодним методама унапређују и побољшавају производњу. Крајњи циљ коме треба да су управљене све наше мисли, јесте примена стахановских метода у нашем предузећу. Једино на тај начин може да се постигне пун капацитет производње на терет машина штедећи до максимума радничку физичку снагу.

На трећој седници покренуто је такође питање ревизије станова. У комисију за ревизију станова ушли су: Медурић, Вукотић и Ђурић, а изван Одбора још Тодор Поп-Коцић и Петар Батинић. Комисији је стављено у задатак, да одреди број слободних просторија у кругу Завода као и рефлектанте на те просторије.

Пред крај седнице одређена је секција за снабдевање и мензу, у коју су ушли:

агенти искоришћују слободне време, да садистички уживају у мучењу жртава. Долазе нови агенти и страховито псују: „Овако не може. Сву ће нам Марицу искрвавити. Него да доведемо какав други камион“. Почиње ново прозивање, да се види ко је још у животу. Затим грубијанским потезима везују девојке и терају их низ степенице затвора. При улазу у кола која ће их одвести право у смрт 23 див-јунакиња нису клонуле духом. Оне опет гласно узвикују слободољубиве пароле. Њихове последње речи су биле: „Ми презиремо смрт. Не жалимо живот, јер га дајемо за слободу“.

Чује се звук аутомобилског мотора. Тешка гвоздена врата се поново отварају и затварају, а затим настаје гробна тишина....

Божица Веселиновић је пуштена из логора 3 октобра 1944 г. Дан пре тога фашистички целати пировали су свој последњи пир. Између осталих стрељали су једну Јеврејку — доктора медицине са двоје деце (једно од 6 месеци, а друго од 6 година) и још једну Јеврејку са синчићем од седам година.

ОТВАРАЊЕ ЧИТАОНИЦЕ

Иницијативом Одбора Народно-ослободилачког фронта у Заводу биће ових дана отворена читаоница Завода, чија се потреба осећала и раније, но до чијег оснивања ипак није никако долазило. Читаоница у први мах располаже са око 500 разних стучних, научних као и дела лепе књижевности, а апелом који је учињен на особље за прилоге у књигама, овај број ће се свакако знатно повећати. Отварањем читаонице, која је смештена у светлој, удобној и врло укусно намештој просторији омогућиће се особљу да читањем употпуни и прошири и своја стручна знања.

Особље Завода на претстави филма „Дуга“

Већ дуже време се у београдском биоскопу Колосеум даје успео руски филм „Дуга“, који већи део нашег особља није био у могућности да види због заузетости послом. Одбор Народно-ослободилачког фронта је успео да од управе биоскопа купи изванредно број улазница, тако да је наше особље у среду, 22 о. м. присуствовало претстави овога филма.

„Дуга“ не значи само једну изванредну творевину руске филмске технике, већ импресивно и непосредно илуструје и сва немачка зверства у борби против партизана учињена према женама и деци једног руског села.

„Дуга“ је филм који се не заборавља, јер смо у њему видели и део судбине нашег народа.

Босиљчић, Илија Вучелић и Невена Џигурска.

Сви другови и другарице који би имали да саопште Одбору какве корисне сугестије, треба да то учине написмено с пуним потписом. Анонимни предлози неће се узимати у обзир.

Они другови и другарице који имају какве шире концепције у погледу реформе Завода или појединих његових одељења, треба да то обраде написмено и рукописе предаду уреднику. „Светлост“ ће радо објављивати такве реформаторске чланке, нарочито ако у себи садрже клицу прогреса.

МОЛБЕ ЗА ПОСТАВЉЕЊЕ

Молбе за постављење треба да се предају другу претседнику Управне комисије Радомиру Маринковићу.

МИТИНГ

У ГИМНАЗИЈИ КРАЉА АЛЕКСАНДРА

6 о. м. уочи прославе Велике октобарске социјалистичке револуције особље Завода је отишло у дворану Гимназије краља Александра, у којој је одржан митинг тринаестог одељка. Главна тачка програма је био говор тадашњег комесара Завода за израду новчаница друга капетана Војислава Почека. Друг Почек је говорио о значају Великог октобра. Руски радници и сељаци раскинули су ланце капиталистичког империјализма и створили своју државу слободе, једнакости и братства. Међународна реакција је мислила, да радници неће бити у стању да створе солидну државну творевину, али се грдно преварила. Радници су својом памету и снагом створили најмоћнију државу на свету — Савез совјетских социјалистичких република. 22 јуна 1941 г. судбина целог човечанства је била стављена на коцку. Ако крвожедни Хитлер победи Русију, идеали милиона људи биће порушени и човечанство ће се вратити у таму средњег века. Борци партизанских одреда били су свесни о чему се ради и решили су да ставе своје животе на коцку за остварење својих тежњи. Чело руске руске револуције. — Црвена армија разбила је Хитлерове хорде, које су хтеле да оспоре резултате борбе генијалних вођа Стаљина и Лењина. Та иста Армија помогла је Народно-ослободилачку војску Југославије, да под вођством народног хероја Јосипа Броза-Тита, ослободи југословенске народе фашистичког ига. Победа је постигнута, али се још осећа овде-онде рад народних издајника. Борци који су се борили три и по године под немогућим условима са многоструко надмоћним непријатељем умеће да изиђу на крај са тим смутљивцима. 230.000 палих другова траже да правда буде задовољена. Свој говор друг Почек је завршио пригодним пароланама, одушевљено и бурно поздрављен од свих присутних.

РАД ОМЛАДИНСКОГ ОДБОРА ЗАВОДА ЗА ИЗРАДУ НОВЧАНИЦА

Поред политичког Одбора народно-ослободилачког фронта и Антифашистичког женског одбора у Заводу за израду новчаница формирана је засебно и омладинска секција, која је конституисала свој омладински одбор. За претседника Омладинског одбора је изабран Александар Гаврић, за I секретара Негосава Јевтић, за II секретара Драгољуб Довић, за I благајника Радмила Ташић и за II благајника Милорад Тадић.

Омладинци су одмах прешли на ефикасан рад. Као свој први задатак припремали су постељину за делегате Првог антифашистичког конгреса омладине Србије. Скупљено је 15 ћебади, 3 јастука и 3 чаршава.

На фронту борци Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда радо дају животе и крв за слободу и срећу демократске федеративне Југославије. Наши омладинци су сматрали за своју свету дужност, да помогну фронт својом крвљу. Дванаест омладинаца су се јавили као добровољни даваоци крви. Седамнаест омладинаца и омладинки из Завода добровољно се боре у редовима наших јуначких одреда.

Иако рат траје свом жестином омладинци нису заборавили на просвету и културу. Решили су да помогну политички Одбор Завода у стварању библиотеке и хора. Када је требао да изиђе први лист у слободном Београду 20 ОКТОБАР, омладинци су радили и дању и ноћу на његовом штампању помажући тако своје старије другове и другарице.

ИЗБОР ОДБОРА А. Ф. Ж.

У петак, 3 новембра о. г., изабран је Одбор А. Ф. Ж. у Заводу у који су ушле:

1. Мирослава Ракоњац
2. Десанка Дробњак
3. Манда Гмаз
4. Станка Пухало
5. Драгица Брадић
6. Ангелина Николић
7. Христина Миловановић
8. Мара Секулић
9. Драгиња Дамњановић
10. Вукосава Пајовић

Верујемо да ће изабрани Одбор А. Ф. Ж. ослањајући се на остале службенице Завода са пуно способности радити у духу нових дужности и новог положаја жене у друштву и да ће вредно обављати део својих обавеза у заједничком раду на изградњавању нове државе и новог друштва.

КЊИГЕ КОЈЕ ТРЕБА ЧИТАТИ

Знање је светлост и моћ. Окупатор је зато тежио свим силама, да уништи нашу просвету и цивилизацију. На индекс либрорум прохибаторум (списак забрањених књига) ставио је баш најлепше и најбоље ствари светске стручне књижевности. Тако на пример било је довољно имати у својој библиотеци Капитал од Карла Маркса, па отићи на вешала. На мраку незнања фашисти су градили своју власт у окупираним земљама. Поступајући тако нацисти су приморали појединце, да униште своје најдраже књиге. Добра књига постала је зато реткост. Ми ћемо у овој рубрици упућивати другове и другарице на најбоља дела из савремене књижевности.

Алексеј Стаханов: МОЈ ЖИВОТ

Алексеј Стаханов је био обичан радник, чије је име обишло целу, земаљску куглу. У чему је била тајна његовог успеха? На то питање он је сам одговорио у књижици, чији смо наслов горе написали. Велики државник С. С. С. Р. Јосиф *Висарионович Стаљин у једном свом говору у мају 1935 г. позвао је све раднике и стручњаке да савладају технику. Људи који овладају техником, решавају све. Алексеј Стаханов који је радио као обичан копач у једном руднику у Донбасу, размишљао је дуго о речима друга Стаљина. Дошао је до закључка, да се целисходнијом поделом рада и бољим искоришћавањем техничких средстава, производња може огромно повећати. Међутим то повећање производње не сме да иде на терет снаге радника већ на уштрб машине. У томе је суштествена разлика између стахановског покрета и тајлоризма.

Ноћу између 30—31 августа 1935 г. у Доњецком базену на руднику „Централни-Ирмино“, који сада носи Стаљиново име, десио се на изглед прост догађај. Подела рада између копача и тесача, боље искоришћавање технике, дало је до тог дана невиђену производњу.

Овај догађај је изазвао читаву револуцију у свима областима науке и технике.

Свугде се почело да ради по стахановским методама. Дошао је невероватан привредни и економски полет, који се пренео и на просветни и културни сектор.

Суштина стахановског покрета састоји се у овоме: извршити правилну, рационалну поделу рада у производњи, потпуно завладати техником, потпуно ставити технику у службу човека, и у томе циљу применити у производњи одговарајуће нове методе наместо старих.

Из „Сећања“

I

МИ И ОНИ

Сећате ли се кад нам Немци последњи пут прођоше кроз Завод и кад седоше на наш последњи камион, и однесоше свој последњи плен — сећате ли се како смо дан за даном проводили тамо пред капијом, као деца наплаћујући се годинама прижељкиваним призором — гледајући у леђа Немаца, што се журе да се дочепају „Бежаније“.

Сећате ли се оних млаких јесењих ноћи потом, са потмулом тутњавом и удаљеним блеском топовске ватре; ноћи, које је још испуњавао тутњав немачких камиона и тенкова, стењање претоварених транспортних авиона и промукао писак локомотиве, који нас је потсећао на урлик звери пред клањем.

А онда падоше речи

— Мост ће да баце у ваздух!

— И муницију на брду ће да запале!

Те се речи бацају у ваздух по неколико пута дневно, и ми се сјуремо као без душе до трезора. Ноћи нам тада почеше бивати страшне, претеће, неиздржљиве.

Тако је почела наша сеоба под земљу.

Сећате ли се оних наших душека и јастука, па оних наших довикивања кроз мрак, пуних грозничаве журбе; сећате ли се кофера са оделом и рубљем, и сапунима, и књигама, па наших корпи и завежљаја са храном.... па оних спаваћих соба и шиваћих машина по трезору, па дивана и софа и ћилима и судова... па чак и оног жита пуног кукоља и оног брашна што извираше из расушених сандука.

Дању смо ми жене претрчавале да кувамо и поспремимо, и радиле у лудој хитњи, и душом и целим телом осећајући како се приближава оно страшно, оно пресудно, оно последње. Дотле су се људи шетали до воде, у групицама, нервозно се преганјајући око ситница, а деца су се вијала, не дајући се спутати, немирна и јогунаста као младе звери пред непогоду.

Сећате ли се, најзад оне страшне ноћи када је, праћена све ближом топовском пуцњавом, та озлоглашена муниција на брду почела да прашти? — како смо дрхтали, како смо се стресали и уздисали, желећи да тај трезор још више упадне у земљу, и како смо са ужасом питали није ли неко од нас остао тамо по кућама и како ли му страшно мора бити тамо у подруму!

А онда, кад је из те паклене ноћи изронило оно тихо јутро, са удаљеним праштањем ручних граната, са тенковском борбом тамо у граду, и притајеним, некад зловним, некад разузданим кикотањем митраљеца — тада су први који су измилели из наше сигурне рупе, и отишли до излаза из нашег неприкосновеног круга, угледали — ЊИХ!

Били су, пре свега — млади. Било их је само нешто мало старијих од наше деце, а највише их је било млађих од наших младића. Са звездом на челу и пушком у руци, са неједнаким униформама, неки без цокула — чекали су нас, лика ведрца, озбиљна и тиха, очију мало радозналих, но усана стиснутих у очекивању.

Руке наших се шире, весели усклици омекшавају стиснута грла, сузе радоснице влаже очи сухе од неспавања и ужаса.

— Откуда дођосте, и кад?

— Синоћ, но касно.... Ноћ смо провели под брдом.

— Та није могуће?!....

И згледамо се, мало збуњени. Беше ли то ове ноћи?...

— Та како издржасте?

Слежу раменима, младићи и девојке, гледају нас, и смеше се.

— Јесте ли гладни? — питају жене, јер је мајчинско око већ одмерило слепљене торбице, и омиловало нешто потавнела лица и упале очи. — Да вам донесемо?....

— Ништа, ништа.... Само ви хајдете кућама, јер сваког часа....

— А како ви? — наивно пита увређено девојче.

— Ех.... друго смо ми! — одвраћају, са мужанском поузданошћу у младим гласовима.

Окрећемо се од њих, мало збуњени, мало постиђени, али задивљени и срећни, и журимо да јавимо осталима. Већ мање опрезно газимо између неиспаљених бомби и граната, између патрона и других остатака те чудне кише што се преко ноћи сјурела са брда.

Корачамо олакшани и смирени, и не сањајући да ће већ сутра опет сипати таква киша по нашим стазама и крововима, и да ћемо опет чучати доле у рупи, док ова младеж буде стајала на својим местима. Виђаћемо их само за тренутак, док крећу на положај, или ако неког враћају, бледа, крвава, унакажена....

Нисмо предосећали да ће наше алеје бити засађене тим чудним цвећем, што је сишло са наших брда, и дошле из руских степа; цвећем од кога ће нам остати само усахло корење, над којим нећемо имати кад ни да се исплачемо.

Јер, битка је за Београд тек почињала....

Н. И. Т.

МАЛИ ЛЕКSIKON

Нова демократска федеративна Југославија

Највећа државничка грешка у старој Југославији била је централизам, који није водио рачуна о посебним тежњама и интересима наших народа. Главна особина централизма је била, да је власт долазила одозго, а не одоздо. Таква ненародна управа водила је чисто позициону политику, т. ј. одржати се што више на власти, како би се што дуже сисала државна јасла. Међутим, стварањем нове демократске федеративне Југославије ствар се из основа мења.

За многе, овај нови назив наше отаџбине није довољно јасан. Појам демократије више је познат. Сви знамо да је то влада народа преко својих претставника слободно изабраних. Када народ слободно бира своје претставнике, он изабере најспособније, најпоштеније и најбоље људе из своје средине. Овако изабрани народни претставници раде пожртвовано само за народ.

Свака покрајина, односно сваки народ у Југославији имаће своју владу. Ове владе решаваће сва питања, која се тичу њихових народа у ужем смислу. Централна влада у Београду водиће рачуна о Југославији као целини, о ономе што је заједничко свима покрајинама као: спољни послови, војска и финансије. Централна влада ће се старати још и о томе да просветна политика сваке покрајине буде у духу братства, да се негује узамна љубав између свих народа Југославије, као и према Човечанству. Дакле сви народи Југославије имаће једну кућу, са заједничким кровом, али ће сваки у своје стану бити слободан да живи како за најбоље нађе.

Слично државно уређење постоји у Савезу совјетских социјалистичких република и у Сједињеним североамеричким државама. У Совјетском савезу има преко стотину народа. Сви они живе срећно у својим покрајинама, а уједино воле заједничку отаџбину. Сви сачињавају братство народа.

Што ће Југославија остати у целини, увећана и савршеније унутрашње уређена, имамо да захвалимо Народно ослободилачкој војсци, њеном генијалном војсковођи и државнику маршалу Југославије другу Титу, његовим пожртвованим сарадницима из свих делова Југославије као и братској Црвеној армији.

М. А. Прокић

За Народно-ослободилачки фронт
Завода за израду новчаница
Уредник Петар Иванић